

Financiële gevolgen voor veehouderijbedrijven van deelname aan de Lbv

Ex-ante analyse Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties

Robert Hoste, Co Daatselaar, Alfons Beldman, Peter van Horne, Ron Bergevoet, Linda Puister en Mariël Benus

Versie: 30 september 2021

Overzicht

1	Inleiding	3
2	Financiële gevolgen voor bedrijven	9
3	Beschouwing	24
	Bijlagen	33

1. Inleiding

Achtergrond

- Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit initieerde de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)
- Zie brieven minister aan Tweede Kamer van 24 april 2020 en 31 augustus 2021
- Doel is vermindering N-depositie op Natura 2000-gebieden
- Landelijke vrijwillige regeling voor melkveehouders, pluimveeouders en varkenshouders
- Totaal budget van € 1 mld. gereserveerd. Hiervan is ruim € 700 mln. voor de eerste tranche. Dit bedrag is opgedeeld naar sectoren, met € 381 mln. voor melkvee- en ieder € 162,3 mln. voor varkens- en pluimveebedrijven
- LNV vraagt inzicht in financiële gevolgen van deelname aan de Lbv voor veehouderijbedrijven bij verschillende niveaus van vergoeding voor stal (35-120% van forfaitaire waarde, leeftijdsgerelateerd) naast vergoeding van de productierechten (100% van de actuele marktwaarde)
- Zie ook verkennende analyse in Hoste et al. (2021)

Onderzoeksvragen

Wat zijn kwantitatieve criteria die inzicht kunnen geven in de bereidheid van ondernemers om te stoppen?

Zie pagina 11

Wat is het percentage ondernemers dat voldoet aan geselecteerde criteria bij verschillende percentages vergoeding van de forfaitaire vervangingswaarde van de stallen (naast 100% vergoeding van de productierechten)?

Zie pagina 11-23

Wat zijn voor de bedrijven die voldoen aan de criteria, bij verschillende percentages vergoeding van de forfaitaire vervangingswaarde van de stallen, mogelijke belemmeringen of kansen die niet in de criteria zijn meegenomen maar mogelijk wel van invloed zijn op de beslissing om te stoppen?

Zie pagina 26-29

Afbakening en aanpak 1)

- Combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve analyse
- Op basis van overwegingen van ondernemers rondom eventueel stoppen, en binnen de beschikbare data in het Bedrijveninformatienet. Hierbij is ook rekening gehouden met eerdere analyses van beweegredenen van veehouders *)
- Per individueel Informatienetbedrijf, bij verschillende vergoedingspercentages, financiële positie doorgerekend na deelname: resterend vermogen; dit resulteert in diverse klassen van financiële positie (zie overzicht volgende pagina)
- Jaar 2019, als laatst beschikbare jaar in het Bedrijveninformatienet
- Voor varkensbedrijven is een generieke correctie van de vermogenssituatie toegepast naar eindbalans 2018, omdat 2019 een extreem jaar was; verwachting was dat vermogenssituatie bij openstelling Lbv enigszins correspondeert met 2018
 - correctie liquide middelen bedroeg -€ 600/zeug en -€ 120/vleesvarken, en correctie van het vreemd vermogen +€ 250/zeug en € 0/vleesvarken
- Weging van uitkomsten voor extrapolatie naar veehouderijsector

Afbakening en aanpak 2)

- Extra emissiebeperkende maatregelen voor bedrijven in Noord-Brabant
- Categorieën op basis van resterend vermogen na Lbv-deelname:
 - Restschuld (netto negatief vermogen)
 - Huis met schuld (huis met erf, maar –deels– hypotheekschuld)
 - Beschikbare middelen voldoende voor interen op vermogen 0-1 jaar/1-5 jaar/5-10 jaar/10-20 jaar/>20 jaar; grond blijft behouden
 - Het bedrag dat jaarlijks wordt onttrokken aan het vermogen is berekend op basis van het historisch inkomen per bedrijf
 - Bij pluimveebedrijven zijn de categorieën 'restschuld' en 'huis met schuld' samengevoegd in verband met een te klein aantal bedrijven per categorie
- Aanne: 30% bedrijven met hoogste inkomen per sector nemen niet deel aan de Lbv
- In de bijlage zijn voorbeeldberekeningen opgenomen om de gehanteerde methodiek te verduidelijken (pagina 34 en 35)

Individuele doorrekening Informatienet-bedrijven

Met de volgende opbrengsten en uitgaven:

Opbrengsten	Uitgaven
Subsidie uit Lbv (stallen + rechten)	Stallen slopen
Verkoop levende have, voervoorraad, machinepark	Mest afvoeren
Verkoop ledenkapitaal in coöperaties	Aflossen vreemd vermogen
Grondverkoop voor aflossing vreemd vermogen	Fiscaal afrekenen

- Bedrijven in de provincie Noord-Brabant die deelnemen aan de Lbv hoeven de aanvullende provinciale emissie-eisen niet meer te implementeren; dit is meegenomen in de analyse.
- Hieruit resteert (al of niet) een woning met erf, een bedrag aan liquide middelen en grond in eigendom. Inkomen kan worden gegenereerd op basis van pacht opbrengst van eigen grond, naast onttrekking aan de liquide middelen.

2. Financiële gevolgen voor bedrijven

- Kwantitatieve criteria
- Per sector:
 - Opkoopruimte
 - Financiële gevolgen
 - Duiding

Kwantitatieve criteria (onderzoeksvraag 1)

Binnen de beperkingen van het Bedrijveninformatienet is rekening gehouden met de volgende criteria:

- vermogenssituatie
- inkomen uit bedrijf
- leeftijd ondernemer en meewerkende gezinsleden
- bedrijfsomvang
(aantal dieren, areaal grond)
- toekomstperspectief van de sector
(bij de duiding)
- moderniteit bedrijfsgebouwen
en -inrichting

Niet meegenomen is onder andere:

- opvolgsituatie
 - inkomen van buiten bedrijf
 - financierbaarheid van bedrijven
 - locatie (zoals nabijheid Natura 2000-gebied)
 - alternatieve aanwending van de bedrijfslocatie
- bovenstaande elementen zijn niet of onvoldoende af te leiden uit het Informatienet*
- 30% bedrijven per sector met hoogste inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid (oaje)
 - enkele bedrijven met afwijkende cijfers, bijvoorbeeld door leegstand

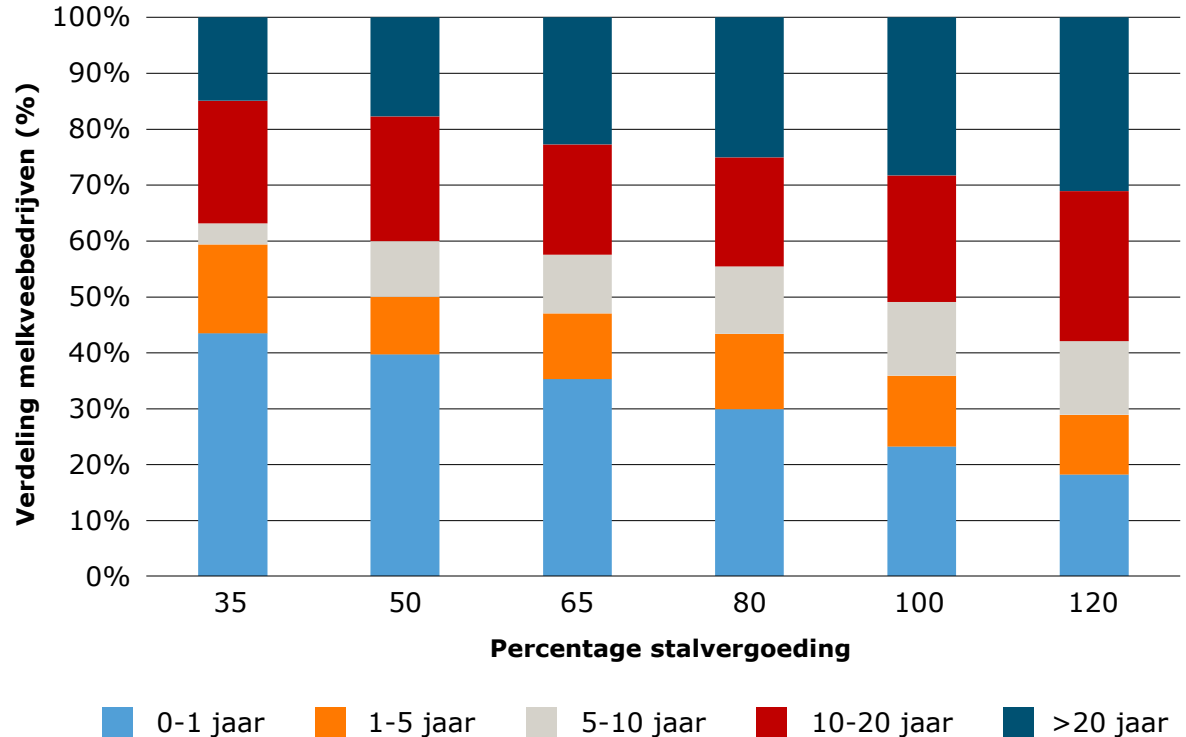
Melkvee: opkoopruimte

Vergoedingspercentage	Kosten (stal + rechten; €/kg fosfaatrecht)	Opkoopruimte sector binnen budget (kg fosfaatrechten *1.000)	Aandeel van de sector (% fosfaatrechten)
35	203	1.874	2,2
50	226	1.683	2,0
65	249	1.528	1,8
80	272	1.399	1,6
100	303	1.257	1,5
120	334	1.141	1,3

- De totale beëindigingssubsidie per kg fosfaatrecht in de melkveehouderij varieert tussen € 203 bij 35% stalvergoeding tot € 334 bij 120% stalvergoeding. Dit zijn de kosten voor rechten + stallen. Hierbij is gerekend met € 150/kg recht (gemiddeld circa 43 kg rechten/koe).
- Met een budget van € 381 mln. kunnen circa 1,1 (bij 120% stalvergoeding) tot 1,9 (bij 35% stalvergoeding) mln. kg fosfaatrechten (met stallen) uit de markt genomen worden, wat overeenkomt met 1,3% tot 2,2% van de totale omvang van de melkveehouderij in Nederland.

Melkvee: financiële gevolgen bedrijven

Duur van de periode waarin vermogen onttrokken kan worden uit de beschikbare middelen na Lbv-deelname, bij verschillende vergoedingspercentages, ten behoeve van een jaarlijkse financiële bestedingsruimte die gelijk is aan het historisch inkomen.

Melkvee: bevindingen 1)

Beschikbaar budget voor melkvee

- Budget 381 miljoen euro voor melkvee
- Voldoende voor 25.000-45.000 melkkoeien met bijbehorend jongvee – afhankelijk van vergoedingspercentage
- Komt overeen met 350-600 bedrijven en 1,3-2,2% van de fosfaatrechten
- Bij 65% vergoeding zijn dat 400-600 bedrijven met 1,8% van de fosfaatrechten

Financiële overwegingen

- Uit oogpunt van financiële overwegingen lijkt meer dan 65% vergoeding van de stallen niet nodig
- Fosfaatrechten grootste deel van de Lbv-vergoeding: bij 35% vergoeding van de forfaitaire stalwaarde is dat driekwart, bij 100% de helft
- Vanwege substantiële overige opbrengsten (ledenkapitaal, verkoop machines, ruwvoer en vee) heeft vergoedingspercentage voor gebouwen beperkt effect
- Door beschikbare grond zijn er (bijna) geen bedrijven met schuld na deelname.
- Om schuldenvrij te raken bij Lbv-deelname hoeven melkveebedrijven gemiddeld relatief weinig grond te verkopen; voor bedrijven waar dit nodig is, ligt dit in de orde van 6-7 ha (12-18% van grond in eigendom)

Melkvee: bevindingen 2)

Niet-financiële overwegingen

- Overwegingen die een rol spelen bij de overweging voor deelname zijn: leeftijd en beschikbaarheid van een opvolger, nabijheid van Natura 2000-gebieden (beperkingen aan ontwikkelingsmogelijkheden), leeftijd van gebouwen (relatief gunstige vergoeding van oude stallen)
- Niet-financiële overwegingen zijn niet gekwantificeerd, maar spelen naar verwachting een belangrijke rol

Bedrijfstypering

- Bedrijven met laag inkomen in het verleden kunnen het langst voort met beschikbare middelen: de groep 'meer dan 20 jaar' lijkt dan het meest genegen tot deelname. Deze groep omvat bij 65% vergoeding circa 2.500 bedrijven
- Tegen deelname spreekt dat veel melkveehouders op het ogenblik genoeg nemen met een laag inkomen en desondanks in het verleden graag doorgingen met de bedrijfsvoering

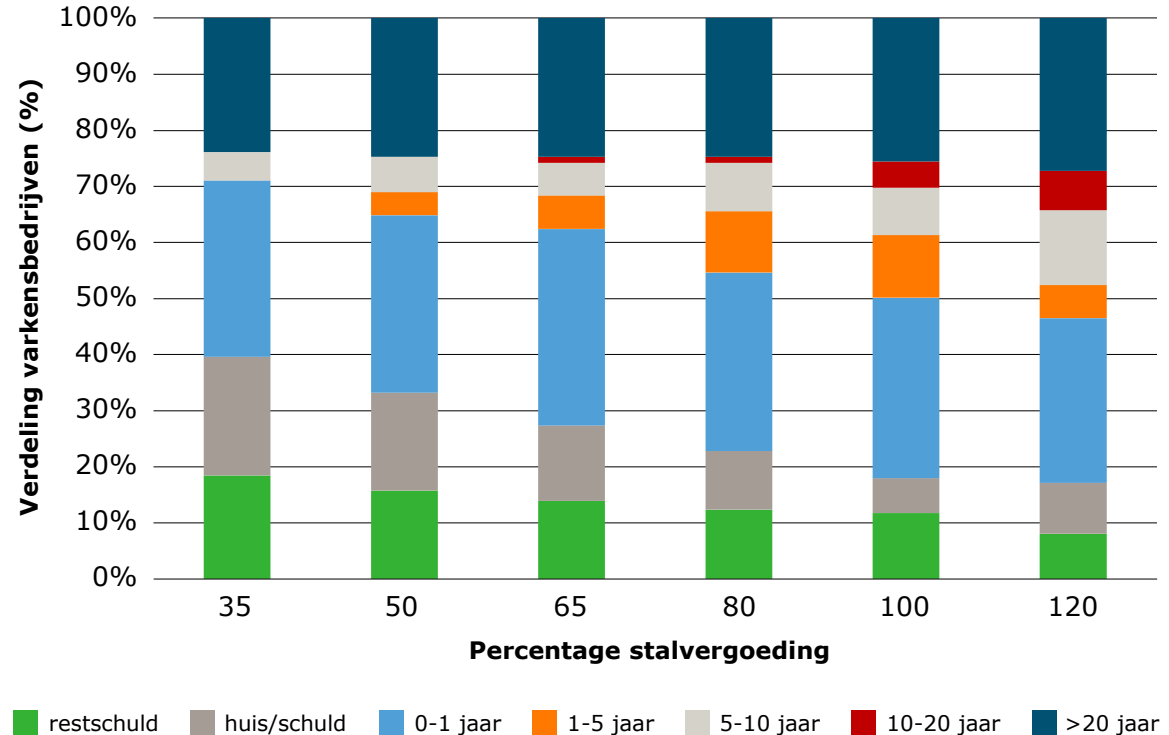
Varkens: opkoopruimte

Vergoedingspercentage	Kosten (stal + rechten; €/varkensrecht)	Opkoopruimte sector binnen budget (aantal varkensrechten *1.000)	Aandeel van de sector (% varkensrechten)
35	194	836	9,6
50	248	654	7,5
65	302	537	6,2
80	356	456	5,2
100	427	380	4,4
120	499	325	3,7

- De totale beëindigingssubsidie per varkensrecht varieert tussen € 194 bij 35% stalvergoeding tot € 499 bij 120% stalvergoeding. Dit zijn de kosten voor rechten + stallen. Hierbij is gerekend met een marktprijs van € 115 per varkensrecht in regio Zuid en € 45 per varkensrecht in Oost en overig Nederland.
- Met een budget van € 162 mln. kunnen circa 0,3 tot 0,8 mln. varkensrechten uit de markt genomen worden, wat overeenkomt met bijna 4% tot bijna 10% van de totale omvang van de varkenshouderij in Nederland.

Varkens: financiële gevolgen bedrijven

Duur van de periode waarin vermogen onttrokken kan worden uit de beschikbare middelen na Lbv-deelname, bij verschillende vergoedingspercentages, ten behoeve van een jaarlijkse financiële bestedingsruimte die gelijk is aan het historisch inkomen.

Varkens: bevindingen 1)

Beschikbaar budget voor varkens

- Budget 162,3 miljoen euro voor varkens
- Voldoende voor 0,3 tot 0,8 miljoen varkensrechten – afhankelijk van vergoedingspercentage
- Komt overeen met 3,7% tot 9,6% van de varkensrechten in Nederland
- Bij 65% vergoeding zijn dat 300-400 bedrijven met circa 0,5 miljoen varkensrechten, 6% van totaal

Verhouding vleesvarkens/zeugen

- In alle scenario's daalt het aantal vleesvarkens relatief sterker dan het aantal zeugen. Het belang van de rechtenprijs ligt relatief hoger bij vleesvarkens dan bij zeugen

Financiële overwegingen

- Een vergoeding van minimaal 65% lijkt nodig om voldoende deelname te bewerken; ook gezien de ervaring bij de Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv) waar 65% gehanteerd werd. Bovendien neemt bij een lagere vergoeding dan 65% het aantal bedrijven met een restschuld duidelijk toe
- Het percentage vergoeding voor stallen is bij varkensbedrijven van relatief groot belang in de totale vergoeding

Varkens: bevindingen 2)

Bedrijfstypering

- Substantieel aantal bedrijven heeft negatief of beperkt eigen vermogen indien ze zouden deelnemen aan de Lbv; dat geldt bij alle vergoedingspercentages
- Bedrijven met negatief eigen vermogen (restschuld) zullen mogelijk niet zo snel deelnemen. Hier is sprake van gemiddeld iets jongere (oudste) ondernemer, iets jongere stallen en grotere omvang
- Relatief hoge deelname wordt verwacht van bedrijven in de categorie 'huis/schuld'; deze kunnen stoppen met een beperkte restschuld
 - Deze categorie omvat bij 65% vergoeding 200-300 bedrijven met 0,5 mln. varkensrechten; op deze bedrijven zijn circa 40.000 zeugen en een kleine 400.000 vleesvarkens aanwezig
- Daarnaast wordt deelname verwacht in de categorie die nog minstens 10 jaar middelen kan onttrekken uit het beschikbare vermogen (om daarmee een jaarlijkse financiële bestedingsruimte te hebben die gelijk is aan het historisch inkomen).
 - Dit zijn vooral kleinere vleesvarkensbedrijven (<3.000 dieren), iets oudere ondernemers, met een iets oudere stal, en een gemiddeld zeer laag inkomen uit bedrijf.
 - Bij 65% vergoeding gaat dit om totaal 400-500 bedrijven, met 0,5 miljoen varkensrechten; op deze bedrijven zijn bijna 500.000 vleesvarkens en nauwelijks zeugen aanwezig
- Een stijging van het vergoedingspercentage van de forfaitaire stalwaarde maakt het vooral gunstiger voor bedrijven met beperkt eigen vermogen na staken

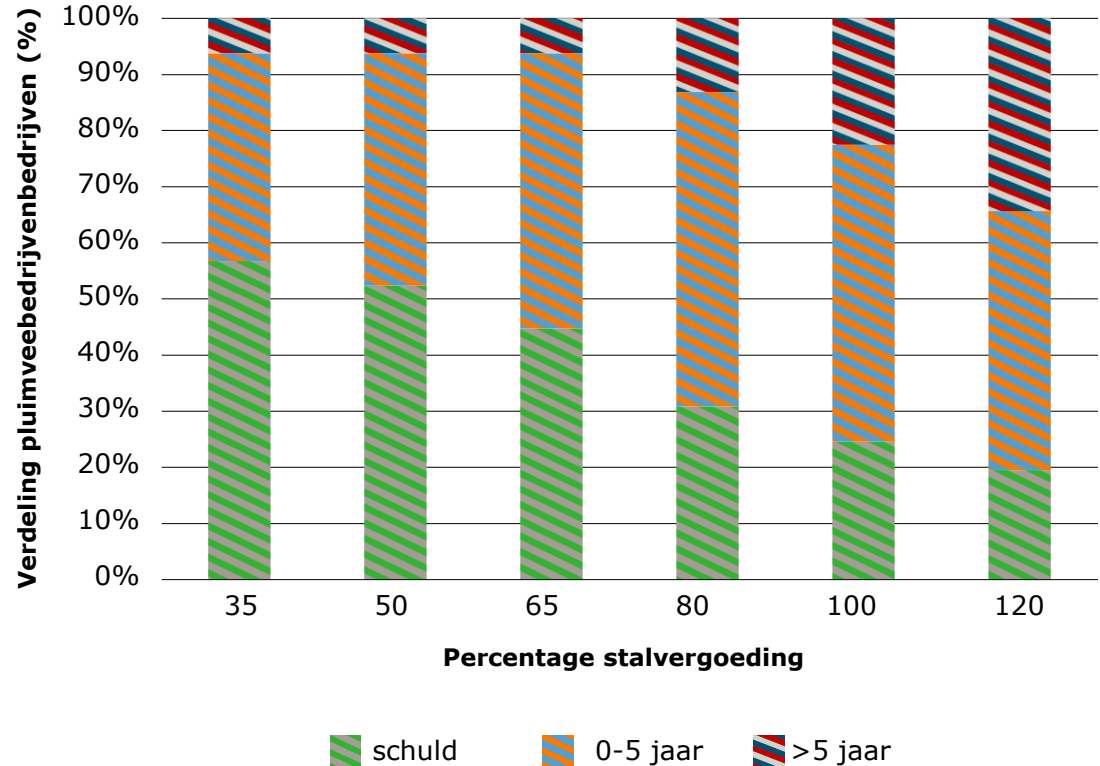
Pluimvee: opkoopruimte

Vergoedingspercentage	Kosten (stal + rechten; €/pluimveerecht)	Opkoopruimte sector binnen budget (aantal pluimveerechten *1000)	Aandeel van de sector (% pluimveerechten)
35	23	7.119	10,6
50	27	5.959	8,9
65	32	5.125	7,6
80	36	4.495	6,7
100	42	3.863	5,8
120	48	3.386	5,0

- De pluimveesector is heel divers met hoofdsectoren leghennen en vleeskuikens.
- De totale beëindigingssubsidie per pluimveerecht varieert van € 23 bij 35% vergoeding tot € 48 bij 120% vergoeding van de forfaitaire stalwaarde. Dit zijn de kosten voor rechten en stallen samen. Hierbij is gerekend met € 13/pluimveerecht in regio Zuid en € 12 in Oost en overig Nederland. Benodigde subsidie per recht is bij leghennen en vleeskuikens vrijwel gelijk.
- Met een budget van € 162 mln. kunnen 5% tot ruim 10% van de pluimveerechten uit de markt genomen worden.

Pluimvee: financiële gevolgen bedrijven

- Duur van de periode waarin vermogen onttrokken kan worden uit de beschikbare middelen na Lbv-deelname, bij verschillende vergoedingspercentages, ten behoeve van een jaarlijkse financiële bestedingsruimte die gelijk is aan het historisch inkomen.
- Categorieën zijn samengevoegd in verband met beperkt aantal bedrijven in het Informatienet. De groep 'schuld' omvat zowel de categorie 'restschuld' als 'huis/schuld'.

Pluimvee: bevindingen

Beschikbaar budget voor pluimvee

- Budget 162,3 miljoen euro voor pluimvee
- Voldoende voor 5% tot ruim 10% van de pluimveerechten

Financiële overwegingen

- Door de goede inkomens in de pluimveehouderij in de afgelopen jaren is voor veel bedrijven de periode met een inkomen na stoppen relatief kort
- Situatie is in praktijk zeer divers met deelsectoren en grote verschillen in inkomen. Bij 100% subsidie waarschijnlijk voldoende belangstelling

Bedrijfstypering

- Bij 100% vergoeding van de forfaitaire stalwaarde
 - 25% categorieën restschuld en huis/schuld samen
 - 50% 0 tot 5 jaar vermogensonttrekking uit beschikbare middelen
 - 25% >5 jaar vermogensonttrekking uit beschikbare middelen

Gunstige marktomstandigheden

- Door gunstige marktomstandigheden bij zowel vleeskuikens als leghennen is er veel vraag naar bestaande bedrijven

Specifieke ontwikkelingen in de vleeskuikensector zijn uitgewerkt op de volgende pagina

Pluimvee: specifieke sectorontwikkelingen

Ontwikkeling in de sector: alle supermarkten in Nederland verkopen vanaf 2023 nog uitsluitend pluimveevlees van scharrelvleeskuikens van het Beter Leven keurmerk met 1 ster. Een groot deel van de vleeskuikenhouders zal omschakelen naar langzaam groeiende scharrelvleeskuikens met een lagere bezetting (aantal dieren per m² stal). Het verkrijgen van een vergunning voor nieuwe stallen is bijna onmogelijk en daardoor zal het aantal vleeskuikens (dierplaatsen) afnemen met 5 tot 10%. Gevolg is een tekort aan staloppervlakte en minder vleeskuikens in Nederland, en daarmee een overschot aan pluimveerechten, wat leidt tot een lagere prijs ervan.

Uitstoot van stikstof: in de huidige regelgeving wordt de ammoniakemissie uitgedrukt per dierplaats per jaar. Er is daarbij geen onderscheid naar snelgroeiende (regulier) of langzaam groeiende kuikens (concept of scharrelkuikens). De emissiefactoren zijn gebaseerd op metingen bij regulier gehouden dieren. In hoeverre de emissiefactoren bij langzaam groeiende dieren vergelijkbaar zijn is niet bekend omdat metingen bij deze vorm van houderij ontbreken.

Pluimvee: analyse marktwaarde bedrijven

- Pluimveehouders kopen andere bedrijven op en werken met meerdere locaties.
- Nadere analyse: **Evaluatie van 10 gerealiseerde transacties van pluimveebedrijven (2017-2021)**. Conclusie: gemiddeld komt de verkoopwaarde van stallen overeen met de forfaitaire vervangingswaarde ervan (gemiddeld 101%), maar met een grote spreiding tussen de transacties (zie de tabel). Er is interactie tussen de prijs van pluimveerechten en de waarde van stallen: zijn de rechten duur, dan wordt er minder voor de stallen betaald.
- **Conclusie:** de beëindigingsregeling zal concurreren met kopers uit de sector. Door goede inkomens en een redelijk tot goed toekomstperspectief blijft er vraag naar bedrijven, wat de bereidheid voor Lbv-deelname kan verminderen.

Transactie	Jaar	Categorie	Waarde stallen *)
1	2021	Leghen	162%
2	2021	Leghen	59%
3	2021	Leghen	78%
4	2021	Vleeskuiken	204%
5	2021	Vleeskuiken	126%
6	2021	Vleeskuiken	70%
7	2020	Vleeskuiken	64%
8	2019	Vleeskuiken	81%
9	2018	Vleeskuiken	94%
10	2017	Vleeskuiken	66%
Gem.			101%

3. Beschouwing

- Conclusies
- Kwalitatieve overwegingen
- Methodische kanttekeningen

Conclusies 1)

- Met het budget van 380 miljoen euro kunnen bij 65% vergoeding van de stallen naar schatting 400-600 **melkveebedrijven** worden opgekocht
 - In totaal 30-40.000 melkkoeien met bijbehorend jongvee
 - 1,8% van de fosfaatrechten in Nederland
- Uit oogpunt van financiële overwegingen lijkt meer dan 65% vergoeding van de stallen niet nodig
- Met een budget van 162,3 miljoen euro kunnen er bij 65% vergoeding van de stallen 300-400 **bedrijven met varkens** beëindigd worden
 - In totaal 0,5 miljoen varkensrechten, 6% van het totaal in Nederland
- Vergoeding minimaal 65% van de forfaitaire stalwaarde voor voldoende deelname

Conclusies 2)

- Budget 162,3 miljoen euro voor **pluimveebedrijven** is voldoende voor 5-10% pluimveerechten
- Bij 100% vergoeding naar verwachting voldoende belangstelling voor Lbv-deelname
 - Opkoop dan circa 3,9 miljoen pluimveerechten, 6% van totaal in Nederland
- Gezien gunstige marktomstandigheden en -perspectieven veel belangstelling voor kopen van pluimveebedrijven door andere pluimveehouders
- **Niet-financiële overwegingen** spelen een rol bij de overwegingen voor deelname, zoals marktsituatie en -perspectief, toekomstige investeringen en beperkingen vanwege milieumaatregelen, financierbaarheid, locatie (bij Natura 2000-gebied of burgerbewoning). Deze elementen zijn niet gekwantificeerd, maar worden wel beschreven bij de Kwalitatieve overwegingen

Kwalitatieve overwegingen 1)

- Er zijn grote verschillen tussen en binnen sectoren in de hoeveelheid financiële middelen die bedrijven beschikbaar hebben na deelname aan de regeling. Deze verschillen hebben grote invloed op de periodelengte dat middelen onttrokken kunnen worden na het beëindigen van het bedrijf en op deelname aan de regeling.
- Naast een aantal bedrijven die nu kunnen stoppen of in de toekomst moeten stoppen vanwege onvoldoende vermogen of inkomen is er ook een groep bedrijven die wel voldoende vermogen en inkomen heeft en die toch mogelijk besluit om aan de regeling deel te nemen. Bij deze ondernemers speelt waarschijnlijk een andere afweging.
- Ook zonder Lbv zijn er melkvee- en varkensbedrijven die stoppen. Dit varieert van circa 3% per jaar voor melkveebedrijven tot gemiddeld 7% per jaar voor varkensbedrijven. Deze autonome ontwikkeling overlapt mogelijk voor een klein deel met de effecten van de beëindigingsregeling, omdat deelnemers aan de regeling de bedrijfsbeëindiging mogelijk uitstellen of naar voren halen om deel te kunnen nemen. Echter het effect van de Lbv is een feitelijke krimp in de sectoren, en in het kunnen sturen van de locatie van stoppende bedrijven (nabij natuurgebieden).
- Van de Srv-regeling zijn de karakteristieken en werkelijke redenen van varkenshouders om te stoppen, maar ook redenen om na inschrijving terug te trekken niet objectief bekend en deze informatie kon daarom niet meegenomen worden in de analyse.
- Andere elementen die een rol spelen in de overwegingen van ondernemers zijn onder andere (huidige en verwachte) marktprijzen van producten, rechtenprijzen, toekomstige investeringen en beperkingen vanwege milieumaatregelen. Verder speelt het inkomen van buiten het bedrijf een rol.

Kwalitatieve overwegingen 2)

- Het aandeel van de vergoeding van de forfaitaire vervangingswaarde van stallen is, zeker voor melkveebedrijven, een relatief beperkt deel van het bedrag dat de ondernemer ontvangt. Dit belang wordt nog kleiner bij stallen die op het einde van de afschrijvingstermijn zitten. Verandering van het percentage vergoeding heeft dan ook een beperkte invloed op het totale bedrag dat de veehouder ontvangt. Totale vergoeding uit Lbv per recht (bedrag inclusief stalvergoeding) neemt bij melkvee tussen 35% en 120% toe met een factor 1,6; bij pluimvee is dat een factor ruim 2 en bij varkens een factor 2,6. Het percentage vergoeding voor stallen is dus bij varkensbedrijven van groter belang dan bij melkvee of pluimvee.
- Waar bedrijven overwogen door te gaan met de bedrijfsvoering is de financierbaarheid bij aanpassingen of uitbreiding van doorslaggevend belang.
- De locatie (met name de nabijheid van een Natura-2000-gebied, maar ook eventueel burgerbewoning en andere activiteiten die de bedrijfsontwikkeling kunnen beïnvloeden) van bedrijven speelt een rol.
- Alternatieve mogelijkheden van de bedrijfslocatie na bedrijfsbeëindiging, zoals een kinderopvang of woningbouw, kunnen in individuele situaties doorslaggevend zijn. Hiervoor is medewerking van lagere overheden nodig. In de praktijk loopt dit proces soms stroef en kan het een verhindering zijn om tijdig de beslissing te nemen voor deelname aan een beëindigingsregeling.

Kwalitatieve overwegingen 3)

- Andere factoren zijn onder andere onzekerheid over de toekomst, het kunnen overzien van de gevolgen van deelname aan de regeling en het tijdpad, evenals voldoende tijd om het bedrijf af te bouwen, inclusief beschikbaarheid van sloopcapaciteit.
- In de Srv diende voor minimaal 80% van de benutte varkensrechten ingeleverd te worden. Van de bedrijven waar minder rechten ingeleverd werden dan het aantal feitelijk aanwezige dieren was het resterende deel van de rechten beschikbaar voor gebruik elders. Het gevolg was dat er op landelijk niveau minder krimp gerealiseerd werd dan waarvoor beëindiging van stalplaatsen gesubsidieerd moest worden. Uit oogpunt van financiële effectiviteit van de regeling is het aan te bevelen het percentage rechten dat ingeleverd moet worden voldoende hoog te stellen.
- De prijs van fosfaatrechten zal naar verwachting niet of nauwelijks beïnvloed worden door een daling in het aantal melkkoeien vanwege de Lbv-regeling. De prijs van pluimveerechten zal dalen omdat er minder vleeskuikens gehouden kunnen worden in de bestaande stallen bij omschakeling naar Beter Leven keurmerk met 1 ster. De prijs van varkensrechten wordt vooral beïnvloed door de marktsituatie in de varkenshouderij; een effect van de Lbv is niet of nauwelijks te verwachten.

Methodische kanttekeningen 1)

- Landbouwbedrijven waar melkvee, varkens of pluimvee niet de hoofdtak is, maar waar wel een van deze diersoorten voorkomt, hebben we niet afzonderlijk geanalyseerd, omdat deze groep te divers is. Voor zover gemengde bedrijven slechts een kleine tak hebben van deze diersoorten, zullen financiële effecten naar verwachting een relatief beperkt effect hebben op strategische bedrijfsbeslissingen (zoals beëindiging van het bedrijf of van een veehouderijtak). De omvang van de melkvee-, varkens- en pluimveehouderij op gemengde bedrijven bedraagt 3-5% van de totale dieraantallen in Nederland.
- In een situatie dat een groot aantal veebedrijven in een korte periode het bedrijf beëindigt, zal dat naar verwachting effect hebben op opbrengstprijzen van vee (bijvoorbeeld productieve zeugen) of stalinrichting (bijvoorbeeld melkrobots). Ook sloopkosten kunnen in zo'n situatie hoger liggen dan anders, door de grote vraag ernaar. Dit zal de feitelijke financiële gevolgen van bedrijfsbeëindiging beïnvloeden, maar moet ook niet overschat worden. Voor een bedrijf met gemiddelde omvang liggen sloopkosten in de orde van € 100.000-200.000 (zie voorbeeldberekeningen in Hoste et al., 2021).
- Ondernemers zouden grond kunnen verkopen, om zodoende schulden af te lossen. Dat hebben we niet meegenomen in de berekeningen, omdat grondverkoop niet een populaire beslissing is en grond bovendien verpacht kan worden, om inkomen te creëren. Individuele ondernemersbeslissingen kunnen echter afwijken.

Methodische kanttekeningen 2)

- In de analyse hebben we aangenomen dat de 30% bedrijven met het hoogste inkomen per sector (inkomen uit bedrijf per onbetaalde arbeidsjaareenheid) niet deelneemt aan de Lbv. Overweging hierbij is dat deze bedrijven goed presteren en geen belangstelling zullen hebben voor deelname aan de regeling. Mochten de ondernemers wel overwogen te stoppen, is de aanname dat deze bedrijven commercieel verkocht zullen worden om door anderen voortgezet te worden. Deze aanname gaat niet op bij bedrijven in deze groep, die slecht verkoopbaar zijn doordat ze bijvoorbeeld bij natuurgebieden liggen.
- Verder zijn enkele bedrijven met vreemde of ontbrekende waarden, met bijvoorbeeld (tijdelijke) leegstand, uit de dataset verwijderd. De financiële aantrekkelijkheid van een beëindigingsregeling voor dergelijke bedrijven kan anders liggen dan bij de geanalyseerde bedrijven.
- De weging naar het aantal praktijkbedrijven dat gerepresenteerd wordt door de Informatienet-bedrijven is voor bovenstaande bedrijfsselecties niet aangepast. Belangrijke overweging hierbij is dat de genoemde 30% bedrijven met hoogste inkomens niet gerepresenteerd dienen te worden en dat de afwijkende bedrijven (2e bullet) nauwelijks invloed hebben op de getoonde resultaten per sector.
- De eigen woning staat in de regel (naar verwachting bij minstens 9 van de 10 van de bedrijven) niet op de bedrijfsbalans, maar 'op privé'. Daarom is in de berekeningen bij Lbv-deelname geen rekening gehouden met fiscale gevolgen indien er sprake is van het omzetten van bedrijf naar privé.

Methodische kanttekeningen 3)

- Bij een klein aantal bedrijven kon het gemiddelde inkomen over de afgelopen 5 jaren niet worden vastgesteld, c.q. was het negatief of nul. In die situaties hebben we het inkomen gelijkgesteld aan het gemiddelde van de sector. Aangezien vleesvarkens ook wel als neventak worden gehouden, waarbij een substantieel deel van het gezinsinkomen van elders komt, zijn negatieve gemiddelde inkomens voor de analyse dan gelijk gesteld aan nul.
- Voor de vaststelling van de forfaitaire stalwaarde is uitgegaan van Van Asseldonk et al. (2021), die zich baseren op investeringsniveaus uit KWIN 2020/21. Bij realisatie van de Lbv zullen de forfaitaire stalwaarden hoger liggen, aangezien KWIN 2021/22 hogere waarden geeft voor de stalinvestering (bij varkens is dat bijvoorbeeld 5% hoger in de nieuwe KWIN dan in de vorige). Een hoger forfaitaire waardering kan de aantrekkelijkheid voor deelname vergroten.
- Voor de prijzen van fosfaat-, varkens- en pluimveerechten is uitgegaan van het prijsniveau van voorjaar 2021. De rechtenprijs kan bij openstelling van de Lbv anders liggen, wat de financiële gevolgen en daarmee de aantrekkelijkheid van de regeling kan beïnvloeden.

Bijlagen

- Voorbeeldberekeningen
- Beweegredenen volgens MWM2

Bijlage 1: Toelichting voorbeeldberekeningen

- Op de volgende pagina staan enkele voorbeeldberekeningen per sector. Deze zijn niet a priori representatief voor de sector, maar geven vooral inzicht in de gehanteerde rekenmethodiek. Ook de vergoedingspercentages zijn gekozen om de methodiek duidelijk te maken.
- Bij varkens gaat het om drie verschillende (fictieve) bedrijven met een gelijk subsidiepercentage van de stallen (65%), met verschillende uitkomsten qua restschuld en mogelijk inkomen uit positief vermogen na deelname aan de Lbv.
- Bij melkvee is duidelijk dat de vergoeding voor de stallen een relatief beperkte invloed heeft op de totale opbrengsten bij bedrijfsbeëindiging. Vanwege relatief laag inkomen resulteert dit wel in een verschillend aantal jaren waarin een inkomen gerealiseerd kan worden uit positief vermogen na Lbv-deelname.
- Voor pluimvee is het subsidiepercentage sterker van invloed op de financiële aantrekkelijkheid van de regeling, waarbij nog geen rekening is gehouden met een mogelijk aantrekkelijke verkoop van het bedrijf aan een collega-pluimveehouder.

Voorbeeldberekeningen (bedragen in 1.000 euro)

Diercategorie	Varkens			Melkkoeien			Pluimvee	
Vergoedingspercentage	65%	65%	65%	65%	80%	65%	100%	
Vergoeding rechten uit Lbv (100%)	189	82	189	726	726	953	953	
Vergoeding stallen uit Lbv	595	370	1080	461	567	849	1.306	
Totaal beëindigingssubsidie uit Lbv	784	452	1269	1.187	1.293	1.802	2.259	
Totaal overige opbrengsten a)	180	180	310	430	430	21	21	
Totaal opbrengsten	964	632	1.579	1.617	1.723	1.823	2.280	
Aflossen vreemd vermogen	720	680	1.100	1.100	1.100	1.550	1.550	
Overige uitgaven b)	329	286	329	381	423	581	581	
Totaal uitgaven	1.049	966	1.429	1.481	1.523	2.131	2.131	
Nettovermogensmutatie	-85	-334	150	136	200	-308	149	
Liquide middelen voor deelname	30	30	30	30	30	30	30	
Liquide middelen na deelname	-55	-304	180	166	230	-278	179	
Waarde woning incl. erf	350	290	350	350	350	350	350	
Gemiddeld inkomen laatste 5 jaar	46	28	42	31	31	52	52	
Areaal cultuurgrond verpachtbaar (ha)	1	5	7	32	32	3	3	
Forfaitaire pachtinkomsten uit grond	1	4	6	26	26	2	2	
Jaarlijkse onttrekking uit liquide middelen voor gelijk inkomen	nvt	Nvt	36	5	5	nvt	50	
Jaren inkomen uit positief vermogen	nvt	Nvt	4,9	30,7	42,6	nvt	3,6	

Categorie

Huis/Schuld

Rest-schuld

Inkomen 1-5jr

Inkomen >20jr

Inkomen >20jr

Huis/Schuld

Inkomen >1-5jr

Noten:

a) Overige opbrengsten: machines, ruwvoer, levende have, ledenkapitaal

b) Overige uitgaven: slopen, mestafvoer, fiscaal afrekenen

Bijlage 2: Beweegredenen volgens MWM2 *)

- In opdracht van LNV heeft MWM2 onderzoek gedaan naar beweegredenen voor mogelijke deelname aan de Lbv. Elementen hieruit zijn benut in onze analyse.
- MWM2 onderscheidt in het rapport drie potentiële doelgroepen voor de beëindigingsregeling: a) zij die willen stoppen, maar niet kunnen omdat ze hiertoe niet de financiële mogelijkheden hebben; b) zij die in principe wel willen stoppen, geen opvolger hebben en op leeftijd zijn, maar doorgaan omdat ze nog wel plezier hebben in hun bedrijf, maar openstaan voor stoppen als dit financieel aantrekkelijk zou zijn; c) zij die steeds minder plezier ervaren aan hun veehouderij, maar nog niet zijn gestopt omdat dit alternatief nooit serieus is overwogen. De eerste en tweede groep worden in onze analyse in dit rapport in beeld gebracht; hiervoor is de financiële situatie na deelname van belang.
- Wet- en regelgeving als trigger om bedrijfsbeëindiging te overwegen, hebben we voor de aanvullende regelgeving in de provincie Noord-Brabant in beeld gebracht.
- Leeftijd van de ondernemer hebben we in ogenschouw genomen in de analyse, maar dit geeft geen sterk eenduidig beeld. Het al of niet hebben van een opvolger is onvoldoende robuust in de dataset.
- Beschikbaarheid van grond blijkt vooral voor melkveebedrijven van groot belang voor de financiële haalbaarheid van Lbv-deelname.
- Attitude van de overheid, politiek en maatschappij ten aanzien van de agrarische sector. De sector voelt zich steeds minder gewaardeerd en gewenst. Dit speelt in de varkenssector waarschijnlijk sterker dan in de melkveehouderij.

Bronnen

- Asseldonk, M. van, P. van Horne, G. Doornewaard en R. Hoste, 2021. *Forfaitaire vervangingswaarde van veehouderijstallen in 2021*. Wageningen Economic Research. Rapport 2021-019. Januari 2021, niet openbaar.
- De Clerq, F., 2019. *Saneringsregeling varkenshouderij. Rapportage van een kwalitatief onderzoek*. Versie 1.0, 28-02-2019.
- De Clerq, F., 2021. *Beëindiging melkveehouderij, beweegredenen en beleving; Rapportage van de inzichten uit het kwalitatieve onderzoek*. Versie 1.1, 19-05-2021.
- Hoste, R., P.L.M. van Horne, A.C.G. Beldman, R.H.M. Bergevoet en C.H.G. Daatselaar, 2021a. *Aantrekkelijkheid van deelname door veehouders aan een beoogde Lbv; Analyse voor het ontwerp van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)*. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2021-046
- KWIN, 2020-2021. *Kwantitatieve Informatie Veehouderij*. Wageningen Livestock Research, Wageningen.
- KWIN, 2021-2022. *Kwantitatieve Informatie Veehouderij*. Wageningen Livestock Research, Wageningen.
- Leferink, L. en F. Wollf Schoemaker, 2021. *Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties*. Rapportage vraagstuk LNV community. PM31105. MWM2.
- LNV, 2021. Brief van de minister aan Tweede Kamer van 31 augustus 2021. *Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv), Maatregel Gerichte Opkoop (MGO) en grondfonds*. Briefkenmerk: 21172079. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2021/08/31/kamerbrief-landelijke-beeindigingsregeling-veehouderijlocaties-lbv-maatregel-gerichte-opkoop-mgo-en-grondfonds/21172079.pdf>
- Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 35 334, nr. 82) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35334-82.pdf> (24 april 2020)

Meer informatie?

Robert Hoste

robert.hoste@wur.nl

Deze studie is uitgevoerd door Wageningen Economic Research in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (projectnummer 2282100428; publicatie 2021-119).

Fotografie: Shutterstock.com; slide 9 en slide 38 Eddy Teenstra

